

СТАБІЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: НОВІТНІ МОДЕЛІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Монографія

СТАБІЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: НОВІТНІ МОДЕЛІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Монографія

**За загальною редакцією
д.е.н., доцента Гончаренко О.М.
к.е.н., доцента Світличної О.С.**

Одеса 2017

Рекомендовано до друку Вченою радою Одеського національного економічного університету (протокол №7 від 28.03.2017 р.)

Колектив авторів:

Гончаренко О. М., докт. екон. наук, доцент (1.3, 1.9.1, 2.1, 2.3, 3.2, 3.3); Світлична О. С., канд. екон. наук, доцент (1.3, 1.9.1, 2.1, 3.3); Арутюнян С. С., канд. екон. наук, доцент (1.1, 1.9.1, 2.2); Лапіна І. С., канд. екон. наук, доцент (1.5, 3.5, 3.6); Астахова Н. І., канд. екон. наук, ст. викл. (1.7, 3.1); Іоргачова М.І., канд. екон. наук, викл. (1.4); Ковальова О.М., канд. екон. наук, викл. (1.4); Ропотан І.В., канд. екон. наук, доцент (1.2); Арутюнян Р.Р., к.е.н., доцент (1.1, 1.9.1, 2.2); Усова І.А., к.е.н., доцент (2.3, 3.4); Лапін О.В., к.е.н., доцент (1.5, 3.5, 3.6); Кула М.В., к.е.н., ст. викладач (1.5, 3.5, 3.6); Сташкевич Н. М., ст. викл. (1.6, 1.9.2, 1.9.3, 1.9.4); Бондаренко П. В., ст. викл. (3.4); Бондаренко В.Г., ст. викл. (3.4); Добриніна Л. В., викл. (1.3, 1.4); Сташкевич О.С., викл. (1.9.2, 1.9.3, 1.9.4); Мокряк К.В., аспірант (2.3); Гуцул М.О., аспірант (3.3); Домбровська С.О., аспірант (3.5); Пінті А. В., аспірант (3.6)

Рецензенти:

Гринько Т.В. – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та управління підприємством Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

Забарна Е.М. – д.е.н., професор, завідувач кафедри економічних систем і управління інноваційним розвитком Одеського національного політехнічного університету

Стабілізація фінансово-економічної системи України: новітні моделі та перспективи розвитку: монографія / За заг. ред. О.М. Гончаренко, О.С. Світличної. – Одеса: Атлант, 2017. – 271 с.

ISBN

Матеріали, які увійшли до колективної монографії, опубліковані в авторській редакції.

Монографія підготовлена за результатами дослідження комплексної теми кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку Одеського національного економічного університету «Проблеми розвитку фінансового ринку України в умовах європейської інтеграції».

У монографії висвітлено проблеми розвитку фінансового ринку в умовах глобалізації, питання розробки та впровадження інноваційних продуктів у фінансовому та реальному секторах економіки України, впровадження моделей антикризового фінансового управління в реальному секторі економіки України.

Розраховано на науковців, аспірантів, працівників фінансових підрозділів підприємств, фінансових установ, студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів усіх форм навчання.

УДК 336:330.3(477)

ББК

Г65

ISBN

@ Гончаренко О. М., Світлична О.С., 2017

@ «Атлант», 2017

Вступ	5
Розділ 1. Проблеми розвитку фінансово-економічної системи в умовах глобалізації	7
1.1. Фінансова економіка як сучасний етап розвитку фінансово-економічної системи	7
1.2. Фінансові моделі розвитку регіонів країни: сутність, умови та інструменти забезпечення	18
1.3. Новітні підходи до формування ринку фінансових послуг	29
1.4. Реформування фондового ринку України в сучасних умовах	45
1.5. Розвиток інвестиційних банків в Україні	62
1.6. Особливості функціонування інститутів спільного інвестування в Україні	75
1.7. Банківська система України: впровадження досвіду країн Європейського союзу	87
1.8. Теоретичні та практичні аспекти впливу асиметрії інформації на розвиток банківської діяльності в умовах глобалізації	92
1.9. Фактори стабілізації страхової системи України	100
1.9.1. Перспективи розвитку окремих видів страхових послуг на фінансовому ринку України	100
1.9.2. Розвиток соціального страхування в Україні	130
1.9.3. Пенсійна реформа в Україні: проблеми та перспективи	146
1.9.4. Особливості діяльності недержавних пенсійних фондів	152
Розділ 2. Інновації у фінансовому та реальному секторах економіки України.....	163
2.1. Застосування ІТ-технологій на фінансовому ринку	163
2.2. Похідні фінансові інструменти: проблеми використання та регулювання на ринку капіталів України	179

2.3. Інноваційна діяльність в концепції системи антикризового фінансового управління фірмою	189
Розділ 3. Моделі антикризового фінансового управління в реальному секторі економіки України.....	201
3.1. Моделі фінансової стійкості підприємств реального сектору економіки	201
3.2. Застосування правила «золотого перетину» при фінансовому забезпеченні стійкого розвитку фірми	208
3.3. Фінансовий моніторинг в системі управління інвестиційною діяльністю компанії	220
3.4. Імітаційна модель управління дебіторською заборгованістю підприємств	228
3.5. Фінансовий контролінг як інструмент в системі антикризового управління в реальному секторі економіки	238
3.6. Моделі управління фінансовими ресурсами підприємства.....	245
Список літератури	259

3.4. Імітаційна модель управління дебіторською заборгованістю підприємств

Дебіторська заборгованість являє собою суму боргів, належних організації від юридичних або фізичних осіб у результаті господарських відносин між ними, або, іншими словами, відволікання коштів з обороту організації та використання їх іншими організаціями або фізичними особами.

Дебіторська заборгованість є іммобілізацією оборотних коштів підприємства, тобто відволіканням капіталу з господарської діяльності. Цілком зрозуміло, що цей процес сприяє непрямій втраті доходів підприємства. Значимість втрат зростає з ростом темпів інфляції і навпаки.

Існує кілька аспектів, які висловлюють економічний сенс даних втрат. Одним з основних аспектів, вираджали обґрунтованість втрат, є тривалість періоду погашення дебіторської заборгованості. Чим довший період погашення дебіторської заборгованості, тим менше дохід, що генерується оборотним капіталом, так як грошові кошти повинні давати прибуток, яка тим вище, чим вище оборотність. Однак надмірне скорочення періоду погашення заборгованості може призвести до спаду обсягу продажів, так як багатьом клієнтам не вигідно виробляти оплату негайно, або в найкоротші терміни, з огляду на безкоштовність кредиторської заборгованості.

Наступним обґрунтуванням економічних втрат є розуміння того факту, що дебіторська заборгованість виступає одним з видів активів підприємства, яке потребує відповідного джерела фінансування, а витрати, зв'язані з підтримкою оптимального рівня дебіторської заборгованості в умовах зростання процентних ставок в результаті спаду економіки значні.

Визначення сутності поняття «дебіторська заборгованість» змушує перейти до питання управління дебіторською заборгованістю підприємства в його повсякденній діяльності. При цьому управління дебіторською заборгованістю розглядається як необхідність при веденні економічної діяльності.

Метою управління дебіторською заборгованістю є забезпечення найбільш ефективної реалізації економічних рішень в процесі діяльності підприємства.

Для досягнення поставленої мети необхідно керуватися такими принципами:

1. Неприпустимо акумулювати більшу величину дебіторської заборгованості, ніж може дозволити власний капітал;
2. Необхідно прогнозувати наслідки зростання дебіторської заборгованості;
3. Неприпустимий невинноване зростання дебіторської заборгованості.

Для досягнення найбільшої ефективності в управлінні дебіторською заборгованістю в ході аналізу прояви дебіторської заборгованості необхідно приймати в розгляд не тільки ту інформацію, а, отже, і ті фактори, які прямо впливають на результати аналізу, а й ту, яка має непрямий вплив на підприємство.

З метою моделювання процесу управління дебіторською заборгованістю підприємства розроблена імітаційна модель управління дебіторською заборгованістю для вирішення практичних завдань управління дебіторською заборгованістю підприємства. Методи побудови пропонованої моделі, наведеної на рисунку 1, полягають в експериментальній обробці існуючих методів управління заборгованістю, перевірці гіпотези про реальний зміні дебіторської заборгованості підприємства, оперативному управлінні виробничими процесами, вироблення управлінських рішень в реальному часі.

Так як фінансова діяльність на практиці пов'язана з утворенням і затримками виплат по дебіторської, кредиторської заборгованостей, іншим фінансовим операціям, то моделювання та оцінки фінансової безпеки вимагають дослідження залежностей, існуючих в фінансової та операційної діяльності підприємства.

У середовищі Powersim, представлені процеси, що проходять у фінансовій діяльності підприємства, які й будуть обґрунтуванням появи загроз і негативних впливів, що впливають на фінансову безпеку підприємства.

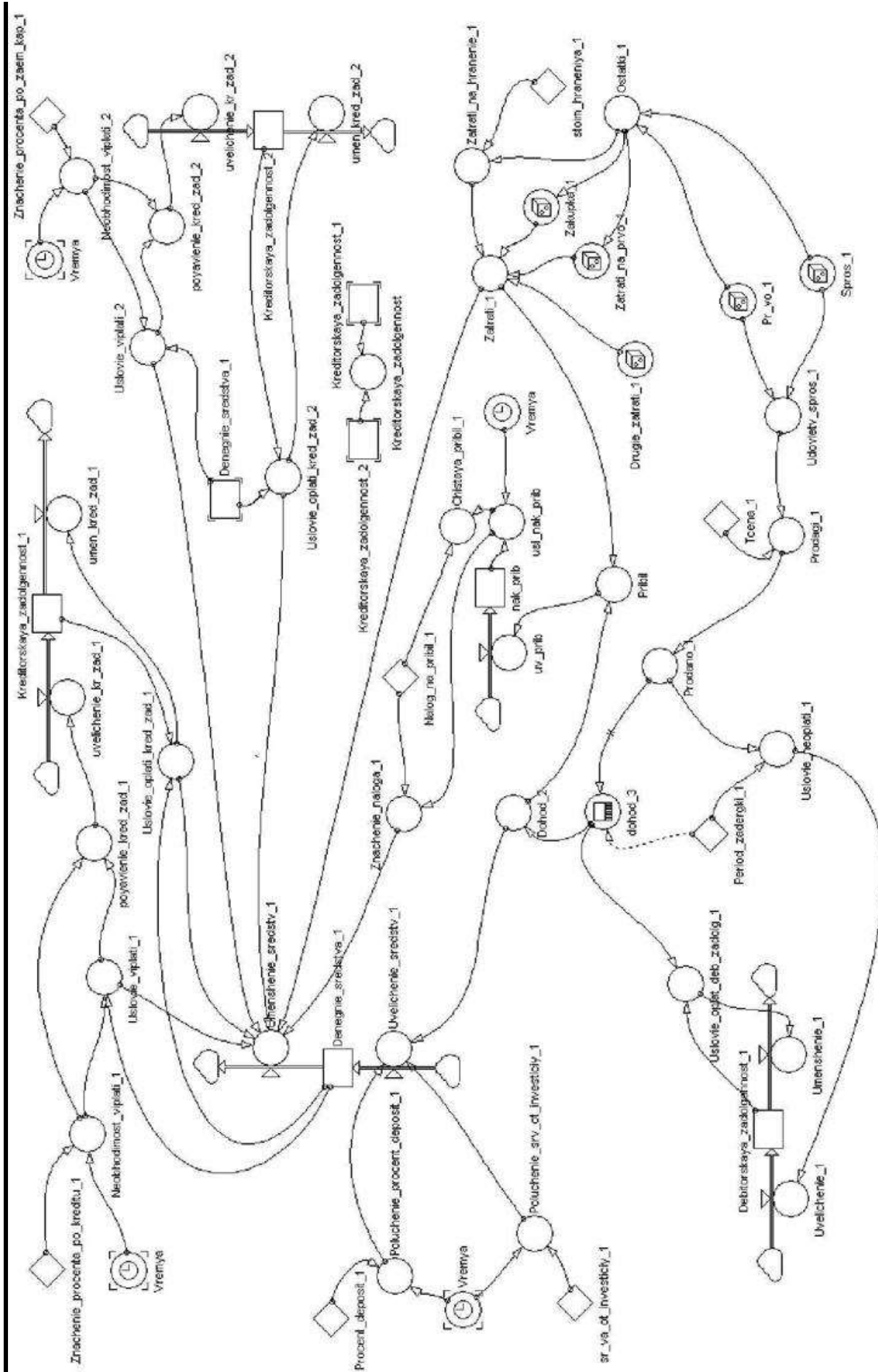

Рис. 3.4 Вплив загроз на фінансову безпеку підприємства.

В ході опису пропонованої моделі використовується ряд змінних, відображених у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Змінні, що використовуються при описі моделі управління заборгованістю

Змінні	Характеристика змінних
s	Нарощена сума дебіторської заборгованості
P	Первісна величина дебіторської заборгованості
i	Ставка рефінансування НБУ (визначається на випадок, якщо в тексті договору не передбачені штрафи)
h	Ставлення терміну тривалості затримки платежу до числа днів у році (визначається на випадок, якщо в тексті договору
Кп	Коефіцієнт покриття заборгованості ($K_p = ДЗ / КЗ$)
SI	Величина дебіторської заборгованості після здійснення

Процес управління дебіторською заборгованістю можна розбити на п'ять етапів.

1. Етап попередніх розрахунків та аналізу дебіторської заборгованості.
2. Етап виявлення цілей і завдань управління дебіторською заборгованістю.
3. Етап визначення методу управління дебіторською заборгованістю.
4. Етап коригування.
5. Етап контролю і оцінки досягнення мети.

Ці етапи управління враховані при побудові моделі і відображені в структурі. Розглянемо докладніше кожен з етапів.

Першим етапом управління дебіторською заборгованістю є аналіз заборгованості та прогнозування її повернення. Проводиться звірка розрахунків з контрагентами, усуваються розбіжності, і виявляється фактична величина заборгованості. Також на даному етапі можливо спрогнозувати зміну прибутку в результаті зменшення дебіторської заборгованості.

У загальному вигляді залежність між прибутком і дебіторською заборгованістю має вигляд, представлений на рисунку 3.5.

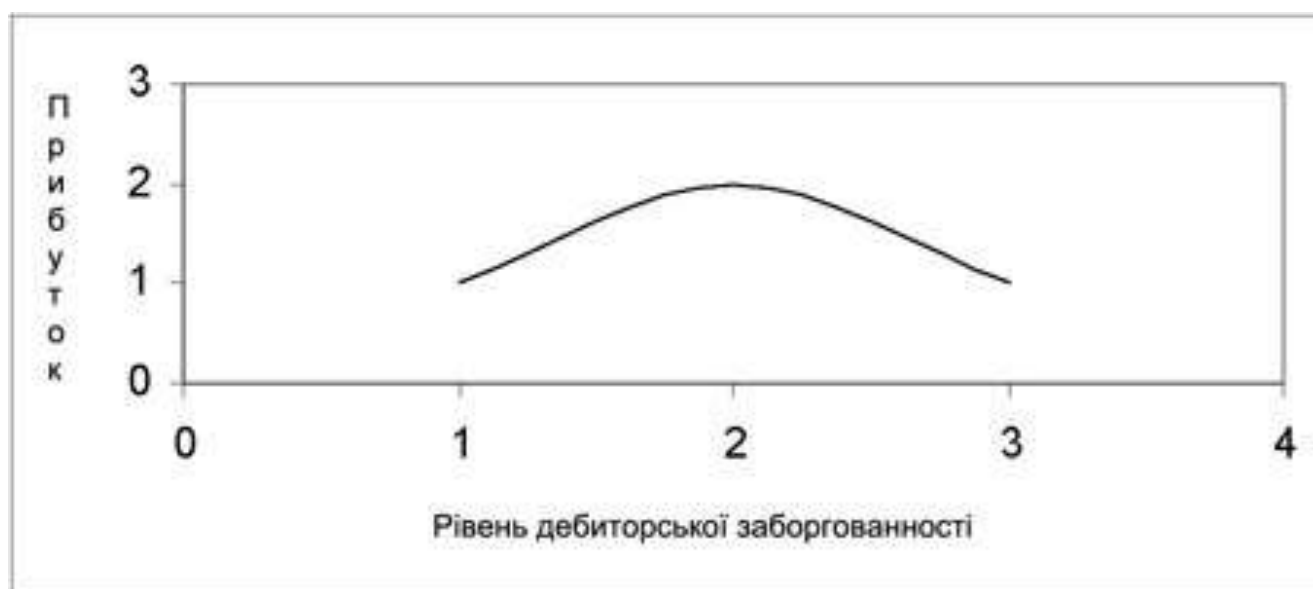

Рис. 3.5. Залежність прибутку від величини дебіторської заборгованості

При низькому значенні дебіторської заборгованості діяльність не підтримується належним чином, контрагенти відмовляються купувати товар у даної організації без відстрочки платежу, відповідно прибуток низька (рівень дебіторської заборгованості 1). При деякому оптимальному значенні дебіторської заборгованості (рівень 2) прибуток стає максимальною і будь-яке відхилення від нього в принципі не бажано. Невиправдане збільшення дебіторської заборгованості (рівень 3) тягне за собою відволікання коштів з обороту і відповідно зниження прибутку. Таким чином, політика управління дебіторською заборгованістю повинна забезпечити пошук компромісу між ефективністю роботи і ризиком невиправданого збільшення дебіторської заборгованості.

Саме тому, необхідно поширювати і вдосконалювати систему знижок, що надається клієнтам при продажу продукції з відстрочкою платежу, стимулюючи їх на прискорену оплату за відвантажений товар, тим самим сприяючи прискоренню оборотності грошових коштів, які у своїх дебіторської заборгованості, що призведе до вивільнення додаткових коштів для подальшого їх використання, і до зниження негативного ефекту від впливу інфляції і зростання вартості джерел фінансування.

Проблема прискорення оборотності коштів у дебіторській заборгованості полягає не стільки у визначенні періоду, протягом якого товар підлягає

обов'язковій оплаті, скільки у визначенні гнучкою ранжированого системи знижок, що стимулює клієнтів на прискорену оплату.

Одним з інструментів, що дозволяють домогтися цих результатів, є модель імітаційного моделювання, коли, варіюючи прогнозними показниками темпу інфляції, банківської відсоткової ставки розраховуються оптимістичне, прийнятне і песимістичне значення наведених показників. Надавши ймовірності значень цих показників, можна розрахувати величину економії і виходячи з цієї величини приблизну величину знижки, яку можна запропонувати клієнтам. Однак, на думку автора статті необхідно не просто розрахувати середню величину однієї знижки, а спектр знижок, заснований на градації термінів погашення.

В основі розрахунків лежить показник, що характеризує динаміку падіння купівельної спроможності грошової одиниці ($Kpdd$), що дорівнює зворотного величиною коефіцієнта інфляції (I_p).

$$Kpdd = I_p^{-1} \quad (3.11)$$

де: $Kpdd$ - коефіцієнт падіння купівельної спроможності грошової одиниці;

I_p - індекс інфляції.

Коефіцієнт (індекс) цін відображає кількісну характеристику знецінення грошей. Для коректності розрахунків необхідно оцінити індекс інфляції, шляхом використання формули складних відсотків (3.12).

$$I^k = (1 + x)^t \quad (3.12)$$

де: k - період в днях;

x - денний темп інфляції.

Для простоти розрахунків можна скористатися табулювати значеннями коефіцієнта падіння купівельної спроможності гривні, представленими в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Динаміка коефіцієнта падіння купівельної спроможності грошової
одиниці

Дні	Темп інфляції в процентах: в місяць / (в день)								
	1 % (0,033)	2,5 % (0,082)	5 % (0,163)	7,5 % (0,241)	10 % (0,318)	12,5 % (0,393)	15 % (0,467)	17,5 % (0,539)	20 % (0,610)
10	0,997	0,992	0,984	0,976	0,969	0,962	0,954	0,948	0,941
15	0,995	0,988	0,976	0,965	0,953	0,943	0,932	0,923	0,913
20	0,993	0,984	0,968	0,953	0,938	0,925	0,911	0,898	0,885
25	0,992	0,980	0,960	0,942	0,924	0,907	0,890	0,874	0,859
30	0,990	0,976	0,952	0,930	0,909	0,889	0,870	0,851	0,833
35	0,989	0,972	0,945	0,919	0,895	0,872	0,850	0,828	0,808
40	0,987	0,968	0,937	0,908	0,881	0,855	0,830	0,807	0,784
45	0,985	0,964	0,929	0,897	0,867	0,838	0,811	0,785	0,761
50	0,984	0,960	0,922	0,887	0,853	0,822	0,792	0,764	0,738
55	0,982	0,956	0,914	0,876	0,840	0,806	0,774	0,744	0,716
60	0,980	0,952	0,907	0,866	0,827	0,790	0,756	0,724	0,694
65	0,979	0,948	0,900	0,855	0,814	0,775	0,739	0,705	0,673
70	0,977	0,944	0,892	0,845	0,801	0,760	0,722	0,686	0,653
75	0,976	0,940	0,885	0,835	0,788	0,745	0,705	0,668	0,634
80	0,974	0,937	0,878	0,825	0,776	0,731	0,689	0,650	0,615
85	0,972	0,933	0,871	0,815	0,763	0,716	0,673	0,633	0,596
90	0,971	0,929	0,864	0,805	0,751	0,703	0,657	0,616	0,578
95	0,969	0,925	0,857	0,796	0,740	0,689	0,642	0,600	0,561
100	0,968	0,921	0,850	0,786	0,728	0,676	0,628	0,584	0,544

Інтерпретація значень матриці полягає в тому, що при рівні інфляції 1% в місяць купівельна спроможність грошової одиниці на протязі 10 днів знизиться до 0,997 грошових одиниць. для обчислення зниження втрат, пов'язаних з інфляцією при прискореної оплати дебіторської заборгованості необхідно скористатися формулою (3.13).

$$\Delta L1 = (k_{pdd}^b + k_{pdd}^a) \times S \quad (3.13)$$

де: $\Delta L1$ - зниження втрат від впливу інфляції;

а - період обов'язкового погашення дебіторської заборгованості клієнтами;

б - період прискореного погашення дебіторської заборгованості клієнтами.

Практична сутність формули (3.13), полягає в тому, що якщо темп інфляції в місяць становить 5% (що еквівалентно 0,163% в день), то прискорена оплата дебіторської заборгованості боржниками з 50 днів до 30 днів вплине на зменшення втрат з кожної гривні на 0,03 гривні. В даному випадку стимулююча знижка на прискорену оплату не повинна буде перевищувати 3% за формулою (3.14).

$$d \Delta L1 = (\Delta L2/S) \times 100\% \quad (3.14)$$

де: $d \Delta L2$ - стимулююча знижка на прискорену оплату від зниження негативного впливу інфляції.

Додаткова вигода виникає автоматично від невикористання дорогого джерела фінансування, відокремленого в дебіторській заборгованості в результаті прискореного погашення клієнтом, яку також слід включити в нову стимулюючу знижку. Так, якщо прогнозне значення банківського кредиту дорівнює 10% річних, то за 20 додаткових днів (50-30) за одиницю грошових коштів (за кожну гривню) кредиту, вигода вийде в розмірі 0,006 гривні за формулою 3.15).

$$\Delta L2 = \frac{r}{100} \times \frac{a-b}{360} \times S \times 100\% \quad (3.15)$$

де: $\Delta L2$ - зниження втрат від невикористання дорогого джерела фінансування;

r - вартість банківського кредиту, у відсотках річних.

Додаткова стимулююча знижка в цьому випадку не повинна буде перевищувати 0,6% за формулою (3.16).

$$d \Delta L2 = (\Delta L2/S) \times 100\% \quad (3.16)$$

де: $d \Delta L2$ - додаткова стимулююча знижка на прискорену оплату від невикористання дорогого джерела фінансування (банківський кредит). Для визначення гнучкої, ранжированого системи знижок, необхідно провести імітаційні розрахунки (таблиця 3.6), варіюючи прогнозними показниками темпів інфляції, вартості банківського кредиту, але при цьому залишаючи незмінними величини планованого скорочення періоду погашення дебіторської заборгованості в сценаріях розвитку - песимістичний (П), найбільш вірогідний (НВ), оптимістичний (О), але не у визначенні головних стимулюючих знижок, які і складуть систему градації (таблиця 3.7), яку можна буде запропонувати клієнтам для прискорення оборотності дебіторської заборгованості і, що особливо важливо, для збереження при цьому обсягу продажів.

Таблиця 3.6

Імітаційна модель

Показник	Сценарій для знижки D1			Сценарій для знижки D2			Сценарій для знижки D3		
	П	НВ	О	П	НВ	О	П	НВ	О
Темп інфляції в місяць, %	15	10	5	15	10	5	15	10	5
Плановане скорочення періоду погашення, дні	10	10	10	20	20	20	30	30	30
Вартість банківського кредиту, %	30	20	10	30	20	10	30	20	10
Імовірність сценарію	0,2	0,5	0,3	0,2	0,5	0,3	0,2	0,5	0,3
Непрямі доходи (грн. на 1000):									
- від скорочення періоду погашення заборгованості	38	28	15	78	56	30	119	85	46
- від невикористання кредиту	8,4	5,6	2,8	18	12	6	24	16	8
Всього непрямих доходів	46,4	33,6	17,8	96	68	36	143	101	54

Розрахунок вивільнених доходів виконаний по вищевикладеним алгоритмам з використанням даних з таблиці 3.5. Таким чином, підприємство здатне визначити ранжувати систему знижок (таблиця 3.7), з градацією термінів прискореного погашення заборгованості. Максимально допустимою розмір

однієї знижки з урахуванням ймовірностей результатів обчислюється за формулою (3.17).

$$D_i = \frac{[(\Lambda L1)_{pis} + (\Lambda L2)_{pis}] + R_{pis} + [(\Lambda L1)_{real} + (\Lambda L2)_{real}] + R_{real} + [(\Lambda L1)_{opt} + (\Lambda L2)_{opt}] + R_{opt}}{S} \times 100\% \quad (3.17)$$

де: D - розмір загальної стимулюючої знижки з урахуванням ймовірностей можливих результатів;

i - порядковий номер знижки в системі градації, з якої клієнт зможе вибрати найбільш оптимальну для нього; 000

R - ймовірність результату;

pis, real, opt - песимістичний, найбільш ймовірний, оптимістичний сценарії відповідно.

Таблиця 3.7

Ранжирування системи знижок

Позначення	T, період обов'язкового погашення ДЗ, дні	t, період прискореного погашення ДЗ, дні	D, знижка, %
$D_1 / t_1, T$	50	40	3,2
$D_2 / t_2, T$	50	30	6,4
$D_3 / t_3, T$	50	20	9,5

Градація термінів погашення дебіторської заборгованості за допомогою надання знижок, дозволяє розширити можливі умови покупки товару для клієнтів. В результаті використання цього спектру клієнтами, відбудеться збереження обсягу продажів при скороченні термінів погашення дебіторської заборгованості і вивільнення капіталу, відокремленого в дебіторській заборгованості. Таким чином, розроблена імітаційна модель руху фінансових потоків підприємства і на базі імітаційних експериментів ідентифіковані загрози, що негативно впливають на його фінансову безпеку. Запропонована процедура побудови і побудована інтегральна оцінка фінансової безпеки підприємства.